

“Les causes i les conseqüències de la Primera Guerra Mundial (1914-1918)”.

Presentació

La imatge actual del continent europeu, de pau, negociació i unitat, poc fa pensar en que al llarg del segle XX, ha estat a punt d'autodestruir-se dues vegades, en sengles conflictes d'abast internacional, i que una part importantíssima dels seus habitants, ha estat eliminada sense compassió. És potser per això, precisament, que ara vol avançar cap a la unitat i ha desterrat la pena de mort de la seva legislació?

La Primera Guerra Mundial, que es desenvolupà entre 1914 i 1918, suposà com el seu nom indica, el primer conflicte d'abast planetari, ja que implicà, directa o indirectament, tots els continents.

Suposà un canvi total en la forma i l'estratègia de la guerra, amb la utilització massiva d'armament de gran eficàcia i potència destructiva, fruit negatiu de la industrialització.

Afectà també la població civil, tal vegada com mai ho havia fet, amb nombrosíssimes víctimes, que s'han d'afegir a les encara més nombroses víctimes militars.

L'origen del conflicte està en un complicada confluència de factors, i les seves conseqüències arriben fins els nostres dies.

El present treball intentarà fer-ne una aproximació.

Causas profundes

-La rivalitat existent entre les potències europees, que havia originat la formació de 2 gran blocs o pactes a Europa:

a) La Triple Entesa, formada per Gran Bretanya, França i Rússia. Aquestes dues, temien la potència militar d'Alemanya, mentre Gran Bretanya la considerava el seu rival com a gran potència industrial.

Otto von Bismarck (1815-98), canceller del Kaiser alemany, Guillem II, i artífex de la unificació alemanya, sempre havia treballat per mantenir aïllada França, cercant l'Aliança amb Rússia, però aquest consell no va ser seguit per Kaiser Guillem II, fet que ocasionà que durant la Primera Guerra Mundial, el Segon Reich s'enfrontés ambdós rivals alhora.

b) La Triple Aliança, formada per Alemanya, l'Imperi Austro-hongarès (els anomenats “Imperis centrals”), i Itàlia. Durant el conflicte, Itàlia, que reclamava territoris del sud d'Àustria, abandonà l'Aliança, a la qual en canvi s'hi va apuntar l'Imperi Turc.

Tant Alemanya com l'Imperi austro-hongarès eren estats nominalment liberals, si bé amb un fort comportament autoritari, Àustria era dirigida pel vell emperador Francesc Josep. La manca de descendents vius feia que la l'herència de la corona autriaca recaigués en el seu nebot Francesc Ferran, de tendències més liberals.

L'Imperi Turc era una monarquia absolutista.

Hi havia desconfiança mútua entre els estats europeus, i d'alguna manera “es tenien ganes”, prova del qual va ser l'irresponsable esclat d'alegria per part de la població civil al anunciar-se les declaracions de guerra. L'exaltació nacionalista del segle XIX, potser havia contribuït d'alguna manera a aquest estat d'ànim.

-El descontentament alemany per repartiment colonial. Durant la Conferència de Berlín, celebrada el 1885, convocada per Bismarck, es fixaren les bases del repartiment del continent africà entre les potències europees, llavors en plena Segona Revolució Industrial, i desitjoses de matèries primeres, mà d'obra, mercats i fins i tot de col·locar els seus excedents demogràfics.

Les condicions pactades foren dit a “grosso modo”, que Àfrica és del primer que hi arribi.

L'Anglaterra Victoriana, en el cim del seu poder econòmic i militar, prengué avantatge, i dominà

bona part del continent, i les millors zones, mentre que França es centrava en Algèria i el Sahara i altres com Bèlgica, obtingué El Congo.

Alemanya es veié senyora d'una gran zona, l'Àfrica Sud-occidental, l'Àfrica oriental i l'Àfrica occidental alemanyes, però que considerava poc comparat amb les colònies britàniques, fet que va considerar un agravi, donada la seva condició de gran potència industrial.

A principis del segle XX, intentà intervenir en el Marroc; el 1905, el govern alemany oferí els seus serveis al sultà del Marroc per resistir les pressions franceses, però la Conferència d'Algesires de 1906 i el posterior tractat hispanofrancès de 1911, establiren el repartiment del Marroc entre Espanya i França. El 1911, amb motiu d'una insurrecció al sud del país nord-africà, Alemanya hi envià un vaixell, amb l'excusa de protegir els súbdits alemanys a la zona, però al final renuncià a les seves pretensions a canvi d'ampliar la colònia del Camerun.

Afegim la rivalitat per **domini naval** entre Alemanya i Gran Bretanya. Per cert que Alemanya havia desenvolupat el submarí, que amb tant d'èxit utilitzà durant la Primera Guerra Mundial.

-El conflicte del Balcans. El desig per part del regne de Sèrbia de crear un gran estat, la "Gran Sèrbia", feia que hagués posat els seus ulls en territoris pertanyents a l'Imperi austriac, com Croàcia i Bòsnia.

De fet, el nacionalisme serbi ja havia donat lloc a diversos conflictes. Sèrbia no hauria pogut fer res si no comptés amb l'aliança de Rússia.

Existia, doncs una rivalitat creixent entre Rússia i l'Imperi austro-hongarès per domini dels Balcans. A més, l'Imperi austro-hongarès tenia dificultats creixents per controlar els desigs de llibertat dels diversos pobles que el formaven.

-Desig de revenja de França. L'any 1870, havia perdut els territoris d'Alsàcia i Lorena, després d'una guerra empresa per Bismarck, recurs que havia utilitzat contra tots els seus veïnats durant la unificació alemanya..

França desitjava recuperar Alsàcia i Lorena i prendre's la revenja.

-Carrera armamentística. Les potències industrials europees havien desenvolupat una gran indústria d'armament, artilleria, vaixells, submarins, gasos, capacitat destructiva mai vista fins els moments, contra la que no estaven preparats els exèrcits i que causà una pavorosa mortaldat.

Causes immediates

-Les aliances, concebudes com a pactes de cooperació, són enteses cada cop més com pactes ofensius.

-El nacionalisme serbi i el desig serbi d'ampliar el seu territori, i els grups que hi havia dins l'Imperi austro-hongarès disposats a col·laborar amb aquesta idea.

El 1908, Àustria-Hongria s'annexionà Bòsnia-Herzegovina, que venia administrant des de 1878, amb la indignació de Rússia, que volia ampliar la seva influència als Balcans.

L'octubre de 1912, començà la Primera Guerra Balcànica, contra l'Imperi Turc, per tal d'alliberar els eslaus i grecs dels territoris encara sotmesos. La victòria, però, no va dur la pau, per la rivalitat del repartiment de territoris, entre els guanyadors (Grècia, Sèrbia, Montenegro i Bulgària) agreujada per la ingerència alemanya i la d'Àustria-Hongria, desitjoses de fomentar precisament aquestes rivalitats, per debilitar Sèrbia.

Aquest descontentament donà lloc a la Segona Guerra Balcànica, entre Sèrbia, Grècia, Montenegro, Romania i l'Imperi Turc per una banda, contra Bulgària. aquesta va ser fàcilment vençuda.

Macedonia fou dividida entre Sèrbia, que obtingué la major part, i Grècia, i altres territoris per Romania i l'imperi Turc.

Aquests fets deixaren en els Balcans un reguitzell d'odis, que facilitarien de presa de posicions

durant la Primera Guerra Mundial.

Per altra part, Sèrbia fomentava el nacionalisme pro-serbi dins territori austriac.

Detonant

Només faltava una espurna per l'inici d'un conflicte més generalitzat.

Aquesta es produí el 24 de juny de 1914, a les onze hores, a Sarajevo, capital de Bòsnia-Herzegovina (territori de l'Imperi), amb l'assassinat de l'arxiduc i hereu de l'Imperi austro-hongarès (1863-1914), i la seva dona Sofia Chotek, a mans d'un activista pro-serbi, Gavrilo Príncip, de 19 anys (la seva edat el salvà de la pena de mort, si bé morí aviat de tuberculosi), membre de "La mano Negra".

Val a dir que l'atemptat, en el que hi havia diversos participants, va fracassar en diversos intents, fins que la casualitat posà l'arxiduc davant el seu assassí.

Suposant, amb raó, que darrera hi havia el govern serbi, impulsor d'aquests moviments, el govern imperial envià un ultimàtum a Sèrbia, per desmantellar totes les seves organitzacions en territori imperial, i investigar l'assassinat.

Aquest ultimàtum, enviat el 23 de juliol de 1914, només fou complert en part pels serbis, per la qual cosa, L'imperi Austro-hongarès li declarà la guerra.

Rússia es declarà en defensa de Sèrbia i ordenà la mobilització enfront l'Imperi austro-hongarès. En virtut de les aliances, l'1 d'agost, Alemanya declara la guerra a Rússia, i al mateix temps França ordena mobilització general en recolzament a Rússia. El 3 d'agost, Alemanya declara la guerra a França, i seguint el pla Schlieffen, inicia una guerra que preveu ràpida, amb la invasió de França a través de Bèlgica. Aquest atac a un aliat, suposa també la declaració de guerra a l'Imperi Britànic.

Havia començat la Primera Guerra Mundial.

Conseqüències

Les conseqüències de la Primera Guerra Mundial foren molt importants, i podem dir que han arribat fins als nostres dies.

La pitjor de les conseqüències de la Primera Guerra Mundial, fou, sens dubte, l'esclat de la Segona.

Humanes

Pel caràcter que tingué, aquesta guerra afectà tots els ordres de la vida, però especialment es pagà en vides humanes, i no tan sols la d'aquells que la deixaren en en camp de batalla, sino civils (fou una guerra que afectà com mai la vida dels que estaven a la "reraguarda"), multilats, malalts... afectant Europa duran generacions.

Víctimes mortals de la Primera Guerra Mundial

Soldats de la Triple Entesa i els seus aliats

Imperi Britànic, total.....	908.371
Regne Unit.....	715.000
Austràlia.....	60.000
Canadà.....	55.000
Índia.....	25.000
Nova Zelanda.....	16.000
Sudàfrica.....	7.000
França, total.....	1.240.000
Colònies franceses.....	114.000
Bèlgica.....	13.716

Estats Units.....	50.600
Grècia.....	5.000
Itàlia.....	650.000
Japó.....	300
Mèxic.....	3.000
Portugal.....	7.234
Rumania.....	335.706
Rússia.....	1.700.000
Sèrbia.....	45.000
<u>Soldats de la Triple Aliança i els seus aliats</u>	

Alemanya.....	1.773.700
Àustria-Hongria.....	1.200.000
Bulgària.....	87.500
Turquia.....	325.000

Civils

Alemanya.....	760.000
Àustria-Hongria.....	300.000
Bèlgica.....	30.000
Gran Bretanya.....	31.000
Bulgària.....	275.000
França.....	40.000
Grècia.....	132.000
Rumania.....	275.000
Rússia.....	10.000.000
Sèrbia.....	650.000
Turquia.....	1.000.000

Veiem que afecta no només als països europeus, és clar, sino als que estaven en l'àmbit dels imperis britànic o francès. Ens falten estadístiques de països com Xina.

Es calcula, doncs, que es produïren al voltant de vuit milions de morts i sis milions d'invàlids. La pel·lícula "Senderos de Glòria" ens ofereix un reflex de la duresa de la guerra, de la vida en les trinxeres i de la matança.

França fou, proporcionalment, el país més afectat: 1,4 milions de morts i desapareguts, equivalents a un 10 % de la població activa masculina, acompanyat d'un dèficit de naixements. Aquest estancament demogràfic es va perllongar amb un envelliment de la població, que només va aconseguir créixer amb l'immigració.

Econòmiques i financeres

Tot l'aparell productiu dels països bel·ligerants quedà en bona part, destruït: indústries, zones agrícoles, mitjans de transport.

A més, el desenvolupament de les indústries bel·liques plantejà el problema de la seva reconversió després del conflicte.

Els estats bel·ligerants recorregueren a les indústries d'or i a l'endeutament intern: el deute públic es multiplicà per 6,5 a França, per 11 a Gran Bretanya i per 27 a Alemanya, i a l'endeutament exterior, especialment amb Estats Units. augmentà la massa de paper moneda en circulació i això provocà una forta inflació, que es va agreujar després de la guerra, pel desequilibri entre una producció insuficient i una demanda elevada.

Com a conseqüència, les monedes europees patiren una forta desvalorització, es perderen els mercats exteriors, i començà el declivi de l'hegemonia europea, que passà als Estats Units.

Socials

Agricultors i assalariats patiren l'atur i els elevats preus. Les classes mitjanes s'empobriren, fet que contribuï a que abraçaren causes com el feixisme, desconfiant de la democràcia.

Altres grups, com especuladors o industrials, acumularen fortunes immenses.

Un país on les empreses i la banca acumularen grans beneficis fou Espanya, país neutral que exportà tèxtils, calçats, metalls i minerals als productes en conflicte. A l'inrevés, això no ajudà les classes més modestes, que veieren com els preus pujaven molt més que els salaris, i contribuï a l'increment de la conflictivitat social.

Destaca el fenomen de la incorporació de la dona al treball, per substituir la manca d'homes, i la progressiva implantació del vot femení i l'ampliació de drets.

Polítiques

La victòria de la Triple Entesa i els seus aliats es va veure com una victòria de la democràcia sobre els imperis autoritaris, i l'afirmació dels pobles a disposar de sí mateixos, accentuant la descomposició de l'Imperi austro-hongarès, i el sorgiment de nous estats sobirans en el seu lloc, seguní la doctrina del president americà Wilson, sobre els drets del pobles.

Les colònies, que havien participat en la guerra al costat de la metròpoli, començaren a reclamar els seus drets, i a ser tractat en peu d'igualtat amb la metròpoli.

Però una conseqüència transcendental fou la Revolució Russa i la posterior formació de l'URSS.

La guerra, la fam, i el gran nombre de víctimes va empènyer la revolució, que primer instaurà una democràcia liberal (febrer de 1917), acabant amb l'autocràcia tsarista, i després la revolució soviètica dirigida per Lenin, que precisament havia estat tret del seu exili a Suïssa per alemanys per provocar un conflicte a Rússia.

L'article de Lenin conegut coma "Tesis d'abril", publicat al diari *Pravda*, recollia la necessitat de retirar-se de la guerra, i sense aturar-se a la revolució burgesa, iniciar la Revolució socialista.

Un fet transcendental, les conseqüències del qual encara ressonen, malgrat el fracàs de la majoria de règims basats en la revolució soviètica.

Per la Pau de Brest-Litovsk (1918), Rússia es retirava de la guerra, fent canvi, improtants concessions territorials.

L'exemple de la revolució russa influí en el comportament dels partits d'esquerra al llarg dels dos decennis posteriors, i el seu temor ajudà també a la consolidació d'ideologies antiliberals i antiautoritàries com el feixisme i el nazisme.

Per la seva part, després de l'abdicació i fugida del káiser Guillem II, Alemanya es convertí en República, l'anomenada "República de Wiemar" (1919-1933) així anomenada pel nom de la localitat on es proclamà la seva constitució, que en primer any hagué de fer front a la revolta espartaquista, de caràcter revolucionari, en la que participaren Rosa Luxemburg (si bé aquesta dirigent socialista havia desaconsellat la revolta) i Karl Liebknecht.

A fi de promoure la cooperació entre els estats, i la resolució pacífica dels conflictes, es fundà, a partir del Tractat de Versalles, el 28 de juny de 1919 la **Societat de Nacions**, impulsada per president americà Wilson.

La Societat de nacions fracassà el la seva tasca de resoldre els conflictes, ja que no pogué evitar ni l'expansionisme italià, ni l'alemany, ni el japonès, ni l'esclat de la Segona Guerra Mundial.

El 18 d'abril de 1946, la Societat de nacions fou dissolta i substituïda per les nacions Unides.

Artístiques

El conflicte, i les seves conseqüències, fou un cop molt dur per una societat que havia cregut en el progrés de la espècie humana, sorgiren avantguardes artístiques que veien la humanitat d'una manera crítica entre elles el dadaisme. El naturalisme que havia predominat durant mil·lenis a l'art occidental i el gust "oficial", donà un pas més i es qüestionà el concepte mateix del què era l'art, i això és el que va fer el dadaisme, que s'expandiria després de la Gran Guerra.

Els dadaistes, com Hans Arp (1886-1966), havia rebut una sòlida herència cultural, i begut en les fonts del romanticisme alemany, el modernisme, l'expressionisme, el cubisme i el *collage*, i l'abstracció. "*A Zurich –escrivia Arp- sense cap interès per la carnisseria de la guerra, ens dedicàvem per complet a les velles arts. Mentre el canó tronava a llunyania, nosaltres fèiem collages, recitàvem i escrivíem versos, cantàvem amb força. Aspiràvem a un ordre nou, que restablís l'equilibri entre el cel i l'infern*". Arp qüestionava també el concepte burgès d'autor i preconitzava una obra col·lectiva i anònima.

No obstant hi havia moviments que havien estat a favor de la guerra, com el futurisme, amb el seu portaveu, Marinetti. El nom ja és tot un manifest: el futurisme creu en el progrés, el els avantatges de la Segona Revolució Industrial, l'electricitat, l'automòbil, la velocitat, les màquines en general, la força.

En el número del diari "*Le Figaro*" de 1909 trobem per primera vegada el terme "futurisme"; s'inclouïa un escrit del poeta italià Marinetti, i pretenia iniciar un humanisme dinàmic: "*Declarem que l'esplendor del món ha estat enriquida amb una nova bellesa: la de la velocitat. Un automòbil brogidor, que sembla córrer damunt la metralla, és més bonic que la Victòria de Samotràcia*", i amb furor iconoclasta acaba dient: "*Volem enderrocar els museus, les biblioteques, combatre el moralisme, el feminisme i totes les vileses oportunistes i iconoclastes*".

Territorials

La primera Guerra Mundial canvià sensiblement el mapa d'Europa, amb la desaparició d'antics imperis, com l'austro-hongarès, o Rússia mateixa, sorgint en el seu lloc nous estats, o canviant les fronteres entre els països.

Per la pau de Brest-Litovsk, signada el 1918 entre la Rússia soviètica, per una part, i Alemanya, l'Imperi austro-hongarès, L'Imperi Turc, i Bulgària per l'altra, Rússia renunciava a Finlàndia, Polònia, Estònia, Livònia, Curlàndia, Ucraïna i Bessaràbia, que restaren sota els dominis dels imperis centrals.

Si bé es veritat que la fi de la guerra anulà el tractat, i totes les pèrdues russes havien estat gairebé anulades el 1940; tan sols Finlàndia i Turquia conservaren el que havien rebut a Brest-Litovsk.

Un apartat especial mereixen els tractats signats després de la Guerra a París, que no tan sols implicaren pèrdues i canvis territorials, sino altres conseqüències de gran abast.

Els tractats de París

El conjunt de tractats de pau signats pels vencedors amb els vençuts, cada un per separat, es coneixen com a "Pau de París" (1919-1920)

Tractat de Versalles, signat el 28 de juny entre els aliats i Alemanya.

Aquest estat fou tallat en dos pel "corredor polac", i perdé un 15% del seu territori, que passà a Polònia, França, Bèlgica, Dinamarca, Lituània. Molts d'aquest territoris els havia arrebassat la mateixa Prússia poc abans.

Les seves colònies en tot el món confiscades, passaren com a mandats sobretot a Gran Bretanya i França.

Es confiscaven totes les propietats alemanyes en els territoris i colònies perduts.

Li foren imposades enormes compensacions de guerra, considerat com a màxim responsable. Havia de lliurar tots els vaixells mercants de més de 1400 Tm. de calat, i cedir anualment 200.000 tones més de vaixells; també 371.000 caps de bestiar, entre d'altres compensacions. L'estat de Renània quedava desmilitaritzat, l'exèrcit alemany reduït a 100.000 homes, la prohibició de fabricar material pesat, i l'eliminació del servei militar obligatori. Els alemanys sentiren aquest tractat com una gran humiliació, a més que el pagament de les compensacions de guerra dificultaren llarg temps la seva recuperació econòmica. Aquerst sentiment influí enormement en el sorgiment del nazisme i la posterior victòria electoral de Hitler. L'economista britànic Keynes considerà el tractat un autèntica declaració de guerra

Tractat de Saint-Germain-en Laye. Signat el 10 de setembre de 1919 entre els aliats i l'Imperi Austro-hongarès, s'establia el desmembrament de l'Imperi, i la reducció d'Àustria, convertida ara en República, a alguns territoris de parla alemanya. Així s'acabava el regnat de la centenària dinastia dels Habsburg (Francesc Josep havia mort el 1916). S'independitzaren Hongria, Txecoslovàquia, i es creava Iugoslàvia, en els Balcans, i es cedien també territoris a Itàlia i a Polònia.

Una clàusula impedia revisar o revocar la independència d'Àustria, a fi d'impedir la seva unió (Anschluss) futura amb Alemanya, fet que va esdevenir el 1938.

Tractat de Sèvres. Signat el 10 d'agost de 1920, entre els vencedors i l'Imperi Turc (no participaren els Estats Units). Suposava el desmembrament de l'imperi i la cessió dels seus territoris a l'Orient Mitjà a França, i sobretot a Gran Bretanya, que previament havia promogut la revolta de les tribus àrabs amb el cèlebre episodi de Lawrence d'Àrabia, tan ben plasmat al cinema.

Turquia queda reduïda aproximadament al que es avui, la península d'Anatòlia i Estambul. L'establiment d'un mandat britànic a Palestina, va tenir una importància transcendental, ja que permeté l'establiment de la "Llar nacional jueva", proclamada pel secretari del *Foreign Office*, Balfour l'any 1917, i que donà origen el 1948 a l'establiment de l'estat d'Israel, amb tot el que això ha significat.

a més, l'acceptació del tractat de Sèvres, originà a Turquia una revolta encapçalada per Mustafà Kemal Atatürk, que proclamà una república, amb un marcat caràcter civil. Encara avui dia, Turquia és un dels estats més laics entre els musulmans.

Tractat del Trianon. Signat el 4 de juny de 1920, acord imposat a Hungria, que suposava la cessió de territoris a Txecoslovàquia, Romania i Iugoslàvia.

Tractat de Neully. signat el 27 de novembre de 1919, amb Bulgària, aquesta havia de reconèixer el regne de Iugoslàvia, reduir el seu exèrcit i lliurar Tràcia a Grècia, amb qual perdia l'accés al mar.

Conclusions

A tall de conclusions, podem senyalar:

-La primera Guerra Mundial té el seu origen en les rivalitats entre les potències europees pel l'hegemonia econòmica i militar i el repartiment colonial entre els principals països europeus, així com la rivalitat entre Rússia i Austro-Hongria pel domini dels Balcans. També influí el gran desenvolupament de l'indústria armamentística i naval.

-Fou el detonat l'assassinat de l'arxiduc Francesc Ferran, hereu del tron austriac, a Sarajevo, pels trets d'un activista pro-serbi.

-Les seves conseqüències foren enormes, amb gran pèrdua de vides humanes, envelliment de la població, destrucció de l'economia.

-Significà l'inici de l'hegemonia dels Estats Units.

-la Revolució Russa, amb tot el que ha significat pel món, tingué lloc també arrel d'aquest conflicte.

-Canvià sensiblement el mapa d'Europa,i fins i tot el de l'Orient Mitjà.

-L'humiliació d'Alemanya amb el tractat de Versalles, posarà les bases de la Segona Guerra Mundial.